

words with a new sense that are constantly being introduced by the language. Neologisms are often created by combining existing words or by giving words new and unique suffixes or prefixes. They can also be created through abbreviation or simply through playing with sounds. They can be also borrowed from other languages and popular literature. There is no single way to track all neologisms because they are created every day, every moment of our life.

References

1. Polkovnichenko Y. G. Neologism in modern English. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 12 (271), Ч. I. 2013. С. 84–86.
2. Филимонова О. В. Word coinage and ways of forming neologisms. С. 255–257.
3. Levchenko O. Neologism in the lexical system of modern English. 2010. С. 3–10.
4. The problems of cross cultural aspects in translation. URL: <https://gisap.eu/ru/node/413> (дата звернення 27.02.2020)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПЕРЕКЛАДАХ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

Чумак Г. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Мова художньої літератури є особливою галуззю функціонування термінології. Відтворюючи в художніх образах характерні риси сучасності, письменники не можуть ігнорувати й мовних прикмет сьогодення. Тому термінологічна лексика знаходить широке й різноманітне застосування у художніх літературних творах, зокрема в мові наукової фантастики.

Наукова фантастика – популярний серед різних верств сучасного суспільства літературний жанр. Вона, поза сумнівом, впливає на культурні запити та ціннісні орієнтації читачів, є надзвичайно цікавим явищем, із лінгвістичного погляду, оскільки поєднує в собі два, здавалося б, несумісні функціональні стилі мови – науковий та художній. Крім того, науково-фантастичні тексти надзвичайно насичені термінологічними одиницями та безеквівалентною лексикою, зокрема авторськими неологізмами та власними назвами, переклад яких є досить складним завданням.

Жанр наукової фантастики привернув до себе увагу вчених ще в часи свого зародження, що підтверджується працями Є.П. Брандіса, і сьогодні викликає

інтерес науковців. Незначну кількість досліджень присвячених особливостям перекладу термінів у творах художньої літератури можна пояснити тим, що терміни вважаються ознакою науково-технічного стилю.

Комплексний і адекватний опис усіх мовних явищ, що існують в науково-технічній системі англійської мови, стає у наш час особливо важливим, у зв'язку з розвитком і широким застосуванням системно-структурного підходу до вивчення мовних явищ, який виходить із наявності тісного взаємозв'язку усіх підсистем мови в межах загальної системи та з уявлення про неможливість адекватного розуміння всієї системи без урахування всіх її складових елементів.

Автори науково-фантастичної літератури використовують чимало технічних термінів і вводять у текст значну кількість термінів з галузі комп'ютерної техніки, приладобудування, фізики, генетики та біохімії, які переважно виконують номінативну функцію.

У перекладі науково-фантастичної літератури особливу увагу слід звертати на відтворенні термінів, які можуть становити складність для перекладача.

Переклад термінів вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів іноземною мовою і знання термінології рідною мовою. При перекладі науково-фантастичної літератури важливе значення має взаємодія терміна з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова.

З точки зору практики перекладу всі елементи денотативної системи вихідної мови (лексичні та фразеологічні одиниці) поділяються на дві групи:

- 1) ті, що вже мають відповідники в мові, на яку робиться переклад;
- 2) ті, що (ще) не мають відповідників у мові перекладу.

Перші називаються одиницями, що мають еквіваленти у мові перекладу, а другі – безеквівалентними одиницями [1, с. 27].

Еквівалентні одиниці, за визначенням В. І. Карабана, поділяються на одноквівалентні (тобто ті, що мають тільки один перекладний відповідник); і багатоквівалентні (тобто ті, що мають більше одного перекладних відповідників) [3, с. 278].

Головним способом перекладу одноквівалентних термінів у науково-фантастичній літературі є знаходження лексичного еквівалента у мові перекладу. Еквівалент – це постійна лексична відповідність у мові перекладу, яка зафіксована у словнику і точно співпадає зі значенням даного слова. Одноквівалентні термінологічні одиниці відіграють важливу роль при перекладі науково-фантастичних текстів. Вони служать опорними пунктами, від яких залежить розкриття значення інших слів. Тому перекладачеві слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати власні знання термінів-еквівалентів.

Переклад багатьох еквівалентних термінів потребує вміння вибору одного, адекватного в даному контексті варіантного відповідника. Варіантні

відповідники можуть бути зафіксовані в перекладних словниках, і тоді вони називаються варіантними відповідниками [2, с. 28].

Серед термінів, які вживають автори науково-фантастичної літератури у своїх творах, трапляються загальноновживані слова, що, крім своїх основних значень, набувають специфічних значень для певної галузі науки чи техніки (*response – реакція, composition – конструкція*); загальнотехнічні терміни, які використовуються в різних галузях науки й техніки (*radio controls – радіоуправління, energy converter – перетворювач енергії*) та спеціальні терміни, які вживаються лише в певній галузі науки чи техніки (*spectroreflector – спектрорефлектор, heat resistant plastic – термостійкий пластик, oxalic acid – щавлева кислота*).

Перекладацький еквівалент обирається на основі відповідності між лексичними та граматичними значеннями слів тих мов, які беруть участь у перекладі, виходячи з контексту, ситуації та фонових знань.

У випадку, коли словник не дає точного еквівалента термінологічної одиниці або коли варіантні відповідники певного терміна вихідної мови відсутні, використовуються різні прийоми міжмовних трансформацій. Задача перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому в ході перекладу, щоб максимально точно передати значення кожного терміна.

Одну з найскладніших для перекладу груп лексичних елементів становить безеквівалентна лексика. Оскільки такі терміни були вжиті вперше або ж були вжиті лише в попередніх творах автора. Існують різні види трансформацій для передачі безеквівалентної лексики.

Основні перекладацькі трансформації необхідно використовувати у тому випадку, коли словник не дає точного еквівалента термінологічної одиниці або коли варіантні відповідники певного терміна вихідної мови відсутні. Ми поділили ці перекладацькі трансформації на лексичні, граматичні та стилістичні. До лексичних перекладацьких трансформацій відносяться калькування і транскодування, яке в свою чергу поділяється на транскрибування, транслітерування, змішане транскодування та адаптивне транскодування. До лексико-семантичних трансформацій відносяться конкретизація, генералізація, а також модуляція або смисловий розвиток. До граматичних трансформацій відносяться членування речення, об'єднання речень, заміна однієї частини мови на іншу частину мови і переставлення. До лексико-граматичних трансформацій відносяться антонімічний переклад, експліфікація або описовий переклад, додавання і вилучення. Існує ще така трансформація як контекстуальна заміна, яку поєднує в собі елементи і використовує прийоми як лексико-семантичних, так і лексико-граматичних перетворень [7, с. 105].

Отже, при перекладі термінів у літературному творі слід пам'ятати наступне:

1. Головне правило перекладу термінів у художньому тексті – термін слід перекладати терміном.

2. На відміну від наукового тексту в художній літературі терміни, особливо рідні для мови оригіналу, розпізнати важче; а вибір прийомів їх перекладу пов'язаний саме з попереднім виділенням їх із шару загальноживаної лексики.

3. Відхилення від головного принципу перекладу термінів дозволяється насамперед у тих випадках, коли немає еквівалента в мові перекладу, а також, коли термін у даному тексті не має значного семантичного навантаження і якщо він утратив зв'язок з відповідною терміносистемою (вжитий у не термінологічному значенні).

4. За умови відсутності в мові перекладу терміна-еквівалента в науковому тексті його запозичують або створюють новий, а в художньому тексті надають перевагу іншим прийомам, намагаючись при цьому не порушувати «термінологічності» тексту, а саме: замінюють іншим (зазвичай близьким за значенням, а іноді й далеко не рівнозначним) терміном, компенсують видове поняття родовим або синонімом різного ступеня близькості, або приблизним відповідником (звичайним словом), або навіть використовують нульовий переклад.

5. Внутрішня форма терміна, яка не береться до уваги при перекладі наукової літератури, може мати значення в художньому перекладі, але лише в тих випадках, коли вона відіграє аналогічну роль у тексті оригіналу. Прозора внутрішня форма може, з іншого боку, стати джерелом перекладацьких помилок – внаслідок не впізнавання терміну або невміння поєднати при перекладі термінологічне значення з образним.

Література

1. Андрієнко Л. О. Науково-технічний переклад. Черкаси : ЧДТУ, 2002. 92 с.
2. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посіб. для студ. філол. напряму підготовки. Вінниця : Нова Книга, 2010. 232 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : посіб. з англ. мови і пер. для студ. вузів. 4-е вид., випр. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
4. Карпова В. Л. Термін і художнє слово. Київ : Наук. думка, 1967. 132 с.
5. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: автореф. дис. .. канд. філол. наук. Дніпро, 2005. 19 с.
6. Павлова О. Проблема перекладу термінів у художній літературі. *Українська наукова термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф.* Київ : Наук. думка, 2009. № 2. С. 191–197.
7. Свистун Ю. Багатокомпонентні науково-технічні терміни та способи їх перекладу засобами української мови. *Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.* Тернопіль : ТНПУ, 2008. Вип. 15. С. 103–105.